

EYLÜL

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİYLE

MEHMET RAUF

♥ can
miras

MEHMET RAUF

EYLÜL

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİYLE

Can Miras

© 2019, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Âlem Matbaası, Ahmet İhsan ve Şürekâsı, 1317 (1901)

3. basım: İkbâl Kitaphanesi, 1341 (1925)

Can Yayınları'nda 1. basım: Şubat 2019, İstanbul

Bu kitabın 1. baskısı 5000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Mustafa Çevikdoğan

Düzeltili: Ebru Aydın

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Kapak tasarımı: Burak Tıgılı

Sanat yönetmeni: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak baskı: Saner Basım Hizmetleri San. ve Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Litros Yolu 2. Matbaacılar Sit. No: 2/4 2BC 3/4

Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 35382

İç baskı ve cilt: Türkmenler Matbaacılık Reklam San. ve Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Gümüşsuyu Cad. No: 16-18

Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 43087

ISBN 978-975-07-3980-4

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750739804

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 31730

MEHMET RAUF

EYLÜL

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİYLE

Günümüz Türkçesine uyarlayan

Mustafa Çevikdoğan

ROMAN

♥can

Mehmet Rauf'un Can Yayınları'ndaki diğer kitabı:

Eylül (Açıklamalı orijinal metin), 2019

MEHMET RAUF, 27 Ağustos 1875'te İstanbul'da doğdu. Balat Mahalle Mektebi'ni bitirdikten sonra sırayla Eyüp Rüştiyesi, Soğukçeşme Rüştiyesi ve Bahriye Mektebi'nde okudu. Daha sonra memuriyete atıldı. İlk öyküsü 16 yaşındayken Halid Ziya'nın İzmir'de çıkardığı *Hizmet* gazetesinde yayımlandı. Erken yaşlarda kendini gösteren tiyatro ve edebiyat merakı, memuriyet yıllarında Servet-i Fünun çevresine girmesini sağladı. Tevfik Fikret'in halası Ayşe Sermet Hanım'la evlenip Fikret'in Rumelihi-sarı'ndaki yalısında yaşamaya başladı. Daha sonra Halid Ziya'yla sıkı bir dostluk kurdu. Büyükada'da bir kadına âşık oldu ve aşkına karşılık bula-mayınca intihara kalkıştı. Hüseyin Cahid ve Halid Ziya son anda yetişerek hayatta kalmasını sağladılar. Meşrutiyet'in ilanından sonra tekrar yazmaya başladı. *Eylül* romanıyla edebiyatımızda önemli bir yer tutan Mehmet Rauf, diğer eserlerinde de aşk maceralarını konu edinmiştir. Mehmet Rauf 1926'da felç geçirdi, 1931'de İstanbul'da öldü.

بک دودمان

ایلول

عالمشیا بیک
— ایله آرم سوک لئامه —
مردان

۹

مادون دجهه کورک قهقهه زاری ایشیدیلر شیدی .
ترا جایی سینهلار غلوسون برکت سیزاکه ؛ — جانیمن
غزایره سوزانی .
بالغوه آبیلاون چون قاپون برماقده دایلیق دایشارییه
دوقی کورون روجیسه دویوب ؛ — آنک بو سکتجه حوا
ناقول ... دیدی .
بو ایسوان کونک سامت اون رده ، باشلان و مغوری ارم
سامت سوکره دیش ، ناک بر حشارک اوقده شیمه ی ذون
ایسیریه لاجوره ، سیرا توره روی ، طوقاقین ، اناج اولون
انتشار این زابل عقیقه مؤن بر عرق واروی .
کج قون بچرمک کندیه دایقاری بر ایگر اوزون نفس
آدی ، مرانی آله جی جان آرتورده تن کوی اوج چکوردی .
سوکره ، خلا سادومک دودالریه برایش ، زبون شنه بریم
کی دغل و مدهوم طوریان گرایه دوشورده کورک آشتین شوی ،
قادر می ایسیدی ؛
— حوا بو قدر سکتور لکن بو اوره سوکور بک اولور می
کروب آکاشره حشر بر فومدن دهای آیدر ؛ هادی زنده
چقده ...
زوبک بو کجه جانی پاک سینهلوروی ، عالم و اولی نه دیدی
بارنه دایر تانی بوتون سکتور ستمول ایسوردی ، سینهیه
سینه مغزی زمان اوقدر ایسیرا این . هفت سقره ساسل بره
کیمک باسی ارضا ایشمه شیدی . بوک بالینک و کله کوب
ناسل بلار حسانیه شو و طاشی چاشمه و یلدر دنی و کونک
اولری هر سه باشقه بره سکتدن منع ایسوردی . بوتون
قیین و تاز بلی کوراد سکن نه شوب کاکازی شو چورک
چو جوان دیری بنشایه بلیای اوسالیدی بو کورجه تالی آرقی
چیتوب کر مکدن منع لده یلک قدر سینهلور شیدی ، بیره کازی
بر شی بو عقیقت لئالی آرقی ایست برک هر می باشقار لیدن
بیتسایور ، بواردکی حیاک شایهده بو لوی ایسوان هر می
سختن دتد . رونییه اولوردی . بوک ایمن هر کونکی
سینهلورده سکتور شس اولان لرا بو اید نقل ایستد کوری

اون کونک بری جان داغلیسیل ، برطمان ، شی اوهر سو دنی
زوجهی ... منه قارشی یله جان هرچ بر ... سب او یاری کج
دلوار بوردی .

— ماری کندی توی طومان آلت چکونکی بانه اولور شوق
و کندیسه دایلیق اوسیدی ایچون نسیم آتک لارم کابری کخط
اشدک فراری ، بو سیر بریمسه ... — سینه یی هپ پامور
اوورن ؛ طوریان طوریان فکرک ... ایکی دایره زامور اماندی
سک وارسه دوی ؛ سینهلک ورن ایگه راقه چنوره رار
والدار ... دیدی .

کج قون بی سینهلک ورن رماقارنه ورن کونک تون طرایه
بک آرقی ایسیرکی بو لئامه بو لئامه اولدی ایچون آرقی کذات
ایسیرکیه نایق اندر رسنه سو دنی ؛ — بک صدیور سرتک
باید .

— آوت ، سو دمه ... باغلاوره ... و غنایه باغلی جتی
بریری ؛ امان قری ... حله بو کونک سوکره ک سینهلر ...
عیانین پاک قدر ، انعام اوسیدی ... حاصل هر زمان ... انسان
بوخلور ... هر کی بو بره کوشده آزابور ... کده بی بوستان
قوبونه طن ایسوردی .

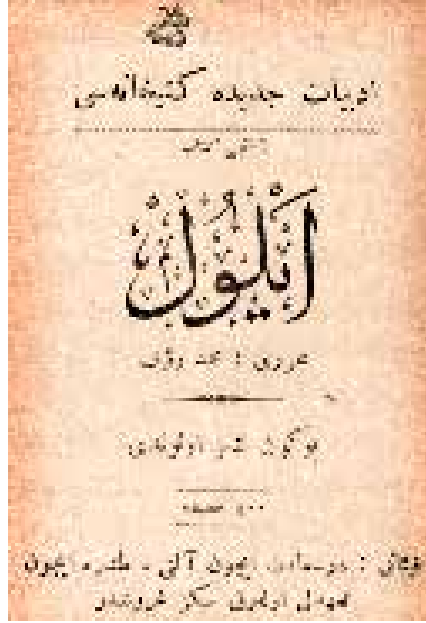
— ساد ، قاشقارده بر اندای ایسده ایه ، کوزوی حها زاده
قادر می ، اچ سینهلر بو عقی برده عقی چایله دعت سکتین
هرچ حیا کورده این سیم سوکو کونکی کخط ایسورک کورت
ایسوردی ، آرقاق و اوتن هرچ بو نه سو بوردنشا ، دعت
ایسیدی ؛ هفت یه بر اماندی اوق بر بمرتت ، عادی بر سینه
کیشدر لایه کیمی ... ، باری سکت ، اورد اولده قلی ، راز
آکاشره ایه سینهلک ایسوردی ، اقل بر سینهلر برار بو عقی
هر شین بر اوزده اولور ایشقه دی کوزده قارشی قینهلک ورن
ایسیرک سو قیه بو ادا کافره زانی اولوب سینهلر یله اولک
بوی فرق ایسورک ، سکر اولدین کوردهن دهر ایشرا اولدی .

بته سینهلک دایلیجانی ، هرچ بریشک دکن سینهلک ساد طرایه
ایسه اوشا شامین اوله جتی دوشوروردی ، چو کاشک آجاک
کوشکده اولدی حسی ایسوردی ، امان شو ... بی دوشو جیه
قلی صولان چن سینهلر ده ، سینهلور عقی و کله کوب ایه
کیرمه کیمین این سناک حیاک بر ایدی قیلده ، بو شیکر ،
نلب بزرک آسکمه اولان قاشقار ایدی . وار ، قون . بو ای
تک کورده مانی آکوب سکت لندکی زره سو بورد . شکایت
ایسوردی ، بک اهی دغه اولورکی ؛

— کیم چو لدا ... دیدی سینه ی فریشتک بو ایدینه اوقور
ستالام کوریم ... دایر بو کورک کج حقیق دوا لرد ، سینهلر
چن بو رور ، سوری ... حلی ... لطیف ... حیا کوب بو ایدینه
پنده جتی دینه ساسات طوریان ایه کیمی ... دودان ، دودان ...
کاشکی کیم ... سوکره دهر مک ایدیندی ، کیر کیمی ... دوشون

Eylül, Servet-i Fünun'da tefrika edilmeye başlanıyor. 25 Mayıs 1316 (7 Haziran 1900).

Servet-i Fünun'un 19 Nisan 1317 (2 Mayıs 1901) tarihli sayısında *Eylül*'ün basıldığı ilan ediliyor: "Edebiyat-ı Cedide Kitaphanesi, altıncı kitap: *Eylül*. Muharriri Mehmet Rauf. Bugün neşrolundu. 400 sayfa. Fiyatı: Dersaadet için altı, taşra için taahhütlü olarak sekiz kuruştur."

Mehmet Rauf

Can Yayınları'nın Notu

Eylül, ilk olarak *Servet-i Fünun*'da, 7 Haziran 1900-14 Mart 1901 tarihleri arasında tefrika edilmişti. Kitap olarak ilk baskısı 1901'de Âlem Matbaası'nda yapıldı. Dilinin yazar tarafından gözden geçirildiği üçüncü baskısı ise 1925'te İkbal Kitaphanesi'nden çıktı. Elinizdeki kitabı yayına hazırlarken 1925 baskısını esas aldık. Gerek gördükçe daha sonra yapılan baskılara da başvurduk.

Kitabı günümüz Türkçesine uyarlarken yazarın diline en az müdahaleyle artık Türkçe sözlüklerden neredeyse tamamen çıkmış Arapça, Farsça kelimeler ve terkipler için en uygun karşılıkları bulmaya çalıştık; kitaptaki kelimenin tam karşılığı olsa bile metnin ahengini bozacak türdeki yeni kelimeleri metne sokmadık. Az da olsa hâlâ kullanımda olan, bağlamdan anlamı çıkarılabilen kelimelere müdahale etmedik, bunlar için kitabın sonuna küçük bir sözlük hazırladık. Yabancı kelimeleri ve isimleri de özgün şekilleriyle yazmaya çalıştık. Bugün sık kullanılmayan Türkçe kökenli bazı kelimelerin, halk deyişlerinin anlamlarını, yaygın anlamında kullanılmayan eski kelimelerin anlamlarını ve gündelik hayata ve döneme dair bazı açıklayıcı bilgileri de dipnotlarda vermeye çalıştık.

Döneme dair kartpostallar ve fotoğraflar Atatürk Kitaplığı arşivi ve www.eskiistanbul.net adresinden, gravürler *Kentin Anlam Haritaları, Gravürlerle İstanbul* (Kitabistanbul, İstanbul, 2008) kitabından alınmıştır.

Eylül'ü Nasıl Yazdım?¹

Muhterem hikâyecimiz Mehmet Rauf Bey'in, *Eylül* ismindeki eseriyle edebiyat âleminde nasıl bir devrim yaptığı okurlarımızca elbette bilinmektedir. Ne gibi duyguların *Eylül*'ün yazımına sebep olduğunu öğrenmek üzere Mehmet Rauf Bey'le bir söyleşi yaptık. Söz konusu söyleşiyi aşağıya aynen ekliyoruz.

Mehmet Rauf Bey'le *Eylül* Hakkında Söyleşi

Kendisini Hilal Matbaası'nda buldum. Son basılan *Kadın İsterse* eserinin düzeltmeleriyle meşguldü. *İnci*'de yayımlanmak üzere *Eylül* hakkında bir mülakat için müsaadesini rica ettiğim zaman tebessüm ederek, "Sorularınızın alçakgönüllülüğümü rencide etmemesi şartıyla..." sözünü söyledi.

İlk soru, *Eylül*'ün ne gibi bir haletiruhiye etkisinde ve nasıl bir fikir ve hissin sevkiyle yazıldığına dairdi.

"Evvvela haletiruhiyem..." diye başladı. "O zaman Tarabya'da oturuyordum. Her gün akşamlara kadar Büyükdere, Beykoz ve Tarabya korularında dolaşmayı alışkanlık etmişim. Genellikle Shelley'nin² yahut Sully Prudhomme'un³ bir cildini alır, bir sandala atlar ve yelkeni açınca Beykoz'a geçerdim. Orada, saatlerce, çayırın içine uzanarak, okumaya ve muraka-

1. *Son İnci*, 1 Haziran 1335 (1919), No: 5, s. 8-9. (Y.N.)

2. Percy Bysshe Shelley (1792-1822) Romantik dönem İngiliz edebiyatı yazarı. (Y.N.)

3. Sully Prudhomme (1839-1907) Nobel Edebiyat Ödülü sahibi Fransız şair. (Y.N.)

beye dalar ve akşamüstü, güneşin batışına yakın, rüzgâr sönmüş, deniz dinmiş olduğu vakit ağır ağır dönerdim.

Bu esnada Halid Ziya'nın *Aşk-ı Memnu* tefrika *Servet-i Fünun*'da¹ bitmek üzereydi. Fikret², gazeteye yeni bir tefrika arıyordu. Bir gün konuşurken tefrika için bana teklif etti. Benim kısmen yazılmış iki romanım vardı: 'Ruhumuz', 'Onlardan Biri'. 'Ruhumuz'da o zaman ahlak ve ruhunun oluşum şeklini, hayatımızın geçişini yazmak istiyordum. Öteki romandaysa Beyoğlu zevk âleminin kraliçelerinden birini tasvir ederek bunun ne gibi olaylar dolayısıyla buraya düştüğünü çözümlmek fikrindeydim. Fikret tefrikayı isteyince 'Ruhumuz'da Abdülhamid idaresinin kötülüklerinden bahsedileceği için sansürden kurtarmak mümkün olmayacağını düşünerek ondan vazgeçtim. 'Onlardan Biri' romanını yazmaya koyuldum.

O esnada bir gün Halid Ziya'nın yanındaydım, biz konuşurken kendisini ziyarete bir genç geldi. Söz arasında bunun o hafta evleneceğini öğrendim. Düğüne, düğünden sonraki hayata ait tasarımlardan bahsedilirken bu adam balayını Büyükkada'da geçirmek istediğini, orada tuttuğu köşkü döşettiğini anlatıyordu. Ben Halid Ziya'nın gözlerinde acı bir hüznün bulutunun karardığını fark ettim. Ve bana öyle geldi ki ruhu artık böyle bir saadetin kendisi için imkânsız olduğunu anlamaktan gelen bir acılıkla burkulmuştu. İşte *Eylül*'ün esasını oluşturan fikri yani gençliğin akan bir su, esen bir rüzgâr gibi durdurulması ya da geciktirilmesi imkânsız bir surette uçup gittiğini takdir etmek, eylülde baharın dönüşü nasıl mümkün değilse şimdi her şeyin faydasız olduğunu anlamak, ziyan olarak geçen güzel günlerin özlemiyle harap olmak fikrini burada kaptım. Bu fikir bana o kadar cazip, o kadar derin göründü ki günlerce meşgul olarak işledim, süsledim, renklendirdim. Romanın esasını hazırlayıp iki hafta sonra *Eylül*'ü yazmaya başladım."

Sustu ve diğer sorumu bekler gibi durduğundan evvelce hazırlamış olduğum ikinci sorumu yönelttim: "*Eylül*'ün yazımında hangi yazarların ve hangi eserlerin tesiri olmuştur?"

1. Halid Ziya Uşaklıgil'in (1866-1945) *Aşk-ı Memnu* romanı *Servet-i Fünun*'da 9 Şubat 1899-17 Mayıs 1900 tarihleri arasında tefrika edildi, 1901'de kitap olarak basıldı. (Y.N.)

2. Tefrik Fikret. (Y.N.)

“Belli başlı bir tesir yoktur... Daha çok bir tesirlerin bileşkesi demek doğru olur,” diye cevap verdi. “Buysa o zamana kadar beni etkisi altına almış, büyülemiş olan bütün yazarların tesiridir ki bunlar bilhassa bütün on dokuzuncu asır edebiyatıdır diyebilirim. O zaman biz bugünkü genç yazarlar gibi değildik, bir yazar üç, hatta beş okurduk. Hem bir okuduğumuzu tekrarlarca okumak, bir eserin ruhunun özüne girmek için çalışmak lazım geldiği kanaatindeydik. Bu kanaatle hatmettiğim edebiyatların beni en çok etkileyen üstatları Fransızlardan Alfred de Vigny, Leconte de Lisle, Baudelaire, Flaubert, Goncourt’lar, Daudet ve Maupassant¹, İngilizlerden Shelley, Keats, Swinburne², Ruslardan Turgenyev, Dostoyevski³, İtalyanlardan özellikle Leopardi ve hele D’Annunzio’dur⁴.

Eylül’ü Bourget’nin⁵ romanlarının etkisi altında yazdığım hakkında bir zan varsa da bu yanlıştır. Ben Bourget’nin romanlarından ziyade eleştirilerini beğenirim. Beni en çok etkileyen muharrirlerse Maupassant ile D’Annunzio’dur. Maupassant beni sağlığını etkileyecek kadar ateşlendirmiştir. Fakat *Eylül*’de Maupassant tesiri de pek yoktur. Söylediğim gibi, bir tesirlerin bileşkesi demeli... Zaten Bourget de bir yerde söylemez mi,

1. Alfred de Vigny (1797-1863) Romantik dönem oyun, roman yazarı ve şair; Leconte de Lisle (1818-1894) Pasnasyen edebiyat temsilcisi, şair; Charles Baudelaire (1821-1867) *Kötülük Çiçekleri* kitabıyla bilinen, dünya edebiyatının en önemli şairlerinden biri; Gustave Flaubert (1821-1880) Edebiyatta Realizm geleneğinin ilk temsilcilerinden ünlü romancı, *Madam Bovary*’nin yazarı; Edmond de Goncourt (1822-1896) ve Jules de Goncourt (1830-1870) Goncourt Kardeşler olarak bilinen Fransız Natüralist yazarlar; Alphonse Daudet (1840-1897) Natüralist Fransız romancı; Guy de Maupassant (1850-1893) Öykü türünün en yetkin isimlerinden Fransız yazar. (Y.N.)

2. John Keats (1795-1821) İngiliz şiirinin en önemli isimlerinden, Romantik dönem şairi; Algernon Charles Swinburne (1837-1909) Şair, oyun yazarı, eleştirmen ve romancı. (Y.N.)

3. İvan Turgenyev (1818-1883) *Babalar ve Oğullar* romanıyla edebiyat tarihine damga vurmuş romancı, şair; Fyodor Mihailoviç Dostoyevski (1821-1881) Tüm dünyada roman türünün en yetkin örneklerini vermiş yazar, *Karamazov Kardeşler*’in yazarı. (Y.N.)

4. Giacomo Leopardi (1798-1837) İtalyan düşünür, denemeci; Gabriele D’Annunzio (1863-1938) Yazar, gazeteci, oyun yazarı. Faşizmi besleyen düşünceleriyle de bilinir. (Y.N.)

5. Paul Bourget (1852-1935) Türk edebiyatının birçok yazarını etkilemiş Fransız romancı ve eleştirmen. (Y.N.)

edebî kimliğimizin oluşmasında okumalarımızın ne önemli etkileri olduğu malumdur.”

“*Eylül* yayımlandığı zaman gösterilen teveccüh sizde ne tesir yaptı?”

“Teveccüh mü?” dedi gülerek. “Öyle şey olmadı ki... Roman tefrikaya başlandığı vakit bir şeye benzemediğini ilanda herkes birleşti. Hatta Halid Ziya bir nokta üzerinde sayfalarca meşgul olduğumu söyleyerek *Eylül*'ün bir burğu olduğunu iddia etmişti. Sonra ilk takdir sesi Fikret'ten geldi. Tefrika epeyce ilerlemiş, roman kendini göstermeye başlamıştı, bir gece Rumelihisarı'ndaki yalıda ekseriya olduğu gibi Fikret'le geç vakte kadar konuşmuştuk. Söz sırası geldi de bana, 'Romanın pek güzel oluyor Rauf,' dedi. Ondan sonra roman kitap şeklinde çıktığı vakit Cahid¹, *Servet-i Fünun*'da yazdığı uzun bir eleştiride² *Eylül*'ün 'Edebiyat-ı Cedide'nin en güzel eserlerinden biri' olduğunu söyledi. Ardından Edebiyat-ı Cedide eserlerinin anlam ve fikir noktasından incelenmesine dair yazmaya başladığı söyleşi silsilesinden *Eylül* hakkında yazıp gazetenin malum olan sebeple kapatılmasından³ dolayı basılamamış olan diğer bir makalede ise eserimin, 'Edebiyat-ı Cedide'nin fikir ve anlam itibarıyla en güzel bir eseri' olduğunu söylemişti. Fakat *Servet-i Fünun* kapatıldı, edebiyat yasaklandı, herkes bir köşeye dağıldı, birbirimizi pek nadiren görmeye başladık. Öyle ki adeta edebiyatı unuttuk. Yalnız ara sıra rast geldiğim edebiyat tutkunu gençler bazen *Eylül* hakkında abartıyla beğenilerini dile getiriyorlardı. Teveccüh ve iltifatsa hürriyetten⁴ sonra ve bilhassa bu son senelerde biraz olunmaktadır ki *İnci*'nizin bu girişimini bunun en parlak yansıması sayacağım.”

“Yeni eserleriniz yok mu beyefendi?”

Sadece, “Hayır,” dedi, “hatta başladığım eserleri bile bitirmek istemiyorum. Başka memleketlerin en şanlı, en neşe veren hayat tezahürleri, bizim zavallı memleketimize gelince

1. Hüseyin Cahid Yalçın. (Y.N.)

2. Hüseyin Cahid Yalçın, “Eylül”, *Servet-i Fünun*, 3 Mayıs 1317, sayı 531, s. 162-171. (Y.N.)

3. *Servet-i Fünun* dergisinin 1901'de II. Abdülhamid tarafından kapatılması kastediliyor. (Y.N.)

4. II. Meşrutiyet'in ilanı, 1908. (Y.N.)

maskaralıktan ibaret kalıyor. Feci bir iflâsa düşüyoruz. Mesela edebiyat bir çocuk oyuncağı, tiyatro bir karikatür, sanat bir hokkabazlık haline geliyor. Ve insanı iğrendiriyor. Size bir şey itiraf edeyim mi? Yeniden yazmak değil, şimdiye kadar yazdığımıza bile pişmanım. Mesela savaştan¹ evvel *Karanfil ve Yâsemin* ile *Kâbus* isminde iki romana başlamıştım. Bunların birincisi iki kadın, iki aşk arasında kalan bir erkeğin; ikincisi ise eşinin hayatından şüphe edip hissettirmeksizin soruşturarak nihayet hakikati öğrenen bir kocanın hikâyesiydi. Şimdi bunlara el sürmek bile istemiyorum. Sonra *Sansar*, *Diken* isminde tamamlanmış iki komedim var ve “Serenat”, *Ceriha* isminde iki oyunum da kısmen yazılmış duruyor. Fakat nerede ve kim için oynanacak? Bu işler için malum ya, bir emel, bir hayal... bir... yani, nasıl söyleyeyim, bir illüzyon lazım ki bunu kendimde bulamıyorum. Bu karikatür hayat içinde, bu şartlar dahilinde edebiyat, tiyatro, sanat pek gülünç bir şey değil mi?”

Söz buraya gelince Rauf Bey af diler bir tavırla, “Zannederim konuyu değiştirdim,” dedi.

“Aksine beyefendi,” dedim. “Sizin gibi bir yazarın haletiruhiyesi itibarıyla aksine pek kıymetli bilgiler vermiş oldunuz... Yalnız bu haletiruhiyenin eserlerinizi gözleyen okurlar için büyük bir üzüntüye sebep olduğunu bilmeniz lazım gelir.”

“Evet, evet,” dedi. “Hele de *İnci*’nizin okurları değil mi? Ne olursa olsun, kendimi *İnci*’ye bir yabancı saymam. Çünkü hürriyetten sonra, kadınlara mahsus olarak ilk mecmuayı yani *Mehasin*’i² ben çıkarmıştım. O zaman olduğu gibi bugün de hatta bugün daha kuvvetle inanıyorum ki bizde yapılacak en faydalı bir iş, hanımlarımızı aydınlatmak için sarf olunandır. Çünkü Türklük eğer kurtulacaksa kadınlar tarafından ve kadınlar sayesinde kurtarılacaktır. Bunun için kadınlarımızı yükseltmeye çalışalım. Yalnız, yalnız buna...”

Bu söz üzerine Rauf Bey’den müsaade istedim. Samimi bir tavırla elini uzattı.

C.İ.

1. Birinci Dünya Savaşı. (Y.N.)

2. Mehmet Rauf’un 1908-1909 yılları arasında çıkardığı dergi. (Y.N.)

EYLÜL

أَيْلُولُ

Eylül'de Boğaziçi'ndeki olayların geçtiği Yenimahalle, Büyükdere, Tarabya gibi semtleri gösteren harita (Jean-Denis Barbié tarafından geliştirilmiş Kauffer Haritası, 1819).

Halid Ziya'ya,
İlk eserim, son üstadıma

Mehmet Rauf

1

Salonda, bahçedekilerin kahkahaları işitilebiliyordu. Süreyya, canı sıkılanlara özgü bir tahammülsüzlükle, “Çılgın kız!” diye söylendi.

Balkona açılan büyük kapıdan parmaklığa dayanmış dışarıya baktığı görülen eşi dönüp, “Lakin bu gece hava ne güzel!” dedi.

Bu nisan gününün saat on birde¹ başlayan yağmuru yarım saat sonra dinmiş, ıslak bir yeşilliğin üstünde şimdi altın gibi incileriyle lacivert bir gök titriyordu; topraktan, ağaçlardan yayılan nemli kokularda etkili bir nüfuz vardı.

Genç kadın pencerenin kenarına dayanarak bir-iki uzun nefes aldı, her nefes aldıkça hayatı artıyormuş gibi oh çekiyordu. Sonra hâlâ sigarasının dumanlarına bulanmış, kış yorgunu bir tepe gibi karanlık ve tasalı duran Süreyya’ya gelerek elinden tuttu, kaldırmak istedi.

“Hava bu kadar güzelken burada somurtup oturmak, gezip eğlenenlere haksız yere kızmaktan daha mı iyidir? Haydi biz de çıkalım.”

Süreyya’nın bu gece canı pek sıkılıyordu, “Adam²

1. Saat on ikinin akşam ezanını gösterdiği alaturka saate göre, akşam ezanından bir saat önce. Bugünkü saate göre yaklaşık 19.00. (Y.N.)

2. “Adam sen de!” anlamında kullanılmıştır. (Y.N.)

bırak!” dedi. Babasına dargınlığını bütün köye yansıtıyordu; sayfiyeye çıkacakları zaman o kadar ısrar etmiş fakat bu sefer de deniz kenarında bir yere gitmeye babasını razı edememişti. Büyükbabalarının vaktiyle gelip nasıl budala bir hesapla “şu taşocağında” yaptırdığı bu köşk, onları her sene başka yere gitmekten alıkoyuyordu. Bütün kışın o, Boğaziçi’ni kurarken yine göçüp geldikleri “şu çöplük”, çocukluğundan beri yaşaya yaşaya usandığı bu ıssız çöl onu artık çıkıp gezmekten men edecek kadar bıktırmıştı. Babasına karşı bir şey yapamamasının intikamını almak isteyerek hırsını başkalarından çıkarıyor, buradaki hayatın aleyhinde bulunmak için her şey kendisine bir vesile oluyordu. Bunun için her günkü hayatında genellikle şen olan Süreyya buraya taşındıkları on günden beri hemen daima sisli, hep coşkun, hatta o kadar sevdiği eşi Suat’a karşı bile hemen hiçbir sebep olmayarak haksız davranıyordu.

Suat’ın kendi kolunu tutan elinden çekip yanı başına oturarak ve kendisine dargın olmadığı için tebessüm etmek gerektiğine hatırlayarak kaçamak, nursuz bir gülümsemeyle, “Şimdi hep çamur oluruz. Toprak, toprak değil ki... İki dakika yağmur yağdı mı haddineyse yürü! Bastığın yerden ayağın bir okka çamurla beraber kal-kar...” dedi.

Genç kadın beş senelik derin bir yakınlığın verdiği güçlü bakışlarıyla pekiyi fark ettiği bu neşesizliği gidermek için artık yetemediğine üzülür gibi acıklı bir sesle sordu:

“Pek sıkılıyorsun galiba?”

“Evet, sorma... Patlıyorum. Burası zaten yaşanılacak bir yer mi! Hele bu yemekten sonraki saatler... Sabahleyin yemeğe kadar, akşamüstü... Kısacası her zaman insan boğuluyor. Herkes böyle birer köşede eziliyor. Kendimi bostan kuyusunda zannediyorum.”

Suat, kaşlarında bir endişe kıvrımıyla, gözleri daha da karararak, kaç senedir bu aynı yerde, aynı hayatta, şikâyet için hiçbir hal görülmeden geçirilmiş mutlu günleri düşünerek susuyordu. Bir aralık, “Evvelden hiç böyle söylemiyordun,” demek istedi. Fakat neye yarayacaktı? Ufak bir bahane, adi bir sebeple geçiştirilmeyecek miydi? “Bari sen git, oralarda kal, biraz eğlenirsin,” diyecek oluyordu fakat beş senedir beraber bulunmaya, her şeyi beraber yapmaya o kadar alışmışlardı ki eşine karşı kalbindeki derin bağlılığın sevgiyle fedakârlığa razı olup söylese bile onun bunu fark ederek, kırıldığını görerek daha rahatsız olacağını, yine yeminlerin başlayacağını, hiçbir şey değişmeyecek sadece görünüşte uğraşılmış olacağını düşünüyordu. Çünkü asıl kabahatin köşkte olmadığını hissediyordu; kabahat, şu sebebini düşününce kalbini sızlatan can sıkıntısında, ne kadar aşk ve bağlılıkla geçerse geçsin beş senelik hayatın yıprattığı kalplerde, bu kalplerin, insan kalbinin eskimeye olan meylindeydi. Ve o kadın, bu acı düşünceyle başını eğip susarken Süreyya söyleniyor, şikâyet ediyordu. Belki ellinci defa olarak, “Ah, büyükbabalarımız,” diyordu, “anlaşılmaz hesaplarla bu cehennem köşelerinde bağ yapıp gelip kapanacaklarına ne olurdu, şu İstanbul’u İstanbul eden güzel yerlere gitselerdi... Sonra bir babanın budalalığı bütün bir aileye irsi bir hastalık oluyor; bütün torunlar gelip onlar gibi bu köşelerde çile doldurmaya mecbur oluyorlar... Bağ, üzüm... İşte floksera¹ da hepsini berbat etti ya! Yer, yer değil ki! Bak, babam elindeki avucundakini harcasın, bu felakete karşı koyabilir mi?” Sonra birdenbire köpürerek, “Ah, bu çöl,” dedi, “şimdi farz et ki Boğaziçi’nde yahut Adalar’dayız. Deniz yok mu deniz, en sıcak havalarda bile insana can verir. Serin, mavi, hoş...

1. Asma bitinin yol açtığı bağ hastalığı. (Y.N.)

Halbuki burada poyraz çıkacak diye ta saat sekizi-dokuzu beklemeli. Duman, duman... Külhan¹ gibi... Sonra manzaranın darlığı, yeknesaklığı... Düşün Suat, bir sandalımız olurdu. Sabahları erken yahut akşamları geç vakit sen semsiyeni kapardın, ben küreklere sarılırdım. Mehtap olsun olmasın, oranın geceleri ne güzeldir..”

Süreyya söylerken hayallere kendini bırakıyor, sahidenden orada, denizdeymiş gibi hoşnut olarak tarif ediyordu. Eşinin yerine ölçüp biçen Suat, “Lakin mademki bu mümkün değil...” demek istedi fakat yine kendini tuttu; kocasının şu ferah zamanında bu söz kanatlarını tutmak gibi olacak, fazla olarak bu imkânsızlık düşüncesi onu yeniden öfkeli edecekti. Bunu Süreyya kendi söyledi:

“Fakat işte mümkün olmuyor, babam razı değil; çünkü... çünkü istemiyor, sevmiyor; hepsi işte ondan. Eğer o istese biz mutlu olacağız. Bak, mutluluğumuza ne kadar önemsiz bir engel var.” Sonra elini kaldırıp görünmez bir düşmanı tehdit eder gibi, “Ah para!” diye söylendi.

Hiç olmazsa elli lira lazımdı. “Elli lira,” diyor, sonra karamsar, “ve bunu bulmanın imkânı yok!” diye köpürüyordu. “İmkânı yok, elli lira bulmak mümkün değil. Yoksa ben şimdiye kadar seni bin kere kapıp götürürdüm.”

Suat, “Oh, ne iyi olurdu,” diye sevindi.

Süreyya başını çevirip eşinin sevinçle parlayan siyah gözlerine bakarak devam etti:

“Ne mutlu olurduk Suat, ne mutlu olurduk. Hem asıl senin için, vallahi bütün senin için istiyorum. Sen söylemiyorsun fakat ben fark ediyorum ki gelip burada kapanmak seni fena ediyor, bir kere havasızlık... sıkıntı... Biz papaz değiliz ki bu manastırda yaşayalım... Hayat kalabalık, güzel hava içinde olur. Kalabalık içinde yalnız

1. Hamamları ısıtan, hamamın altında bulunan kapalı ve geniş ocak, cehennemlik. (Y.N.)

yaşamak, kalabalık içinde gezip beraber bir köşeye kaçmak, işte asıl zevk budur. İnsan, kalpleri birbirine bağlayan bu bağları o zaman anlar. Ben seni ne kadar sevdiğimi başka kadınları gördüğüm zaman anlıyorum. Bazen rast gelip hatta senden güzel bulduğum kadınlara bakıyorum da kendi kendime hiçbirini senin kadar, senin gibi sevemeyeceğime yemin ediyorum. Sende bir şey var, öyle bir şey ki hiçbirinde rast gelmiyorum. Öyle bir şey ki, işte bütün endişelerim senin yanında mahvoluyor. Ruhuma bir şifa, bir dinginlik geliyor. Dudaklarını gözlerime dokundurduğun zaman bütün canımın koşa koşa gelip toplandığını, orada seninle kavuşmaktan mutlu olarak kaldığını hissediyorum. Hele şimdi bana öyle geliyor ki ben dünyada senden başka hangi kadını alsaydım hiçbirisiyle senin gibi olamayacaktım; senin kadar böyle samimi, ruhuma kadar, böyle canıma kadar samimi...”

Böyle söylerken hemen dudaklarının yanındaki Suat'ın gözlerini öpüyor, elindeki elini kaldırıp dudaklarından ayırmıyordu. Suat, kocasının sözlerini dinleyerek susuyordu. Süreyya bu elin ipek dokusunu uzun uzun koklayarak bir inilti halinde, “Ah Suat,” dedi, “sen de olmasaydın.” Genç kadının mutlu ve sessizce soru dolu bakan gözlerine girerek kalbinden kopan samimi bir sesle, “Sen olmasaydın ölürdüm Suat,” dedi, sesinde bir hüznün titreyişi vardı.

Suat sessiz ve heyecanlı duruyordu. Kocasının bu galeyan zamanlarında o hep sessiz kalır, söylemek istediklerini böyle söyleyemediğinden birdenbire taşan kucaklama arzularıyla boğularak bütün bağlanma ateşlerini ancak sessizlikle hapsederek ezilirdi ve hâlâ böyle yeni bir gelin gibi kızarıp duygularını ne bir sözle ne bir tavırla gösteremediği zamanlar olurdu. Heyecanla asıl ruhundan çıkan feryatları içine atardı; bu hal kalbini daha da sıcaklıkla kocasına bağlayarak ruhu ona karşı böyle zamanlar-

da, kayaları parçalayıcı bir çağlayan gürültüsüyle coşardı. Şimdi yine kendi kendine itiraf ediyordu ki bu anda Süreyya için hayatını isteseler mesut olarak verirdi. Beş senedir kendine ne kadar hürmet ettiğini, bir erkek için ne büyük fedakârlıklarla hiç başka kocalara benzemeyerek nasıl sadece kendini sevdiğini, bütün yaptıklarına, bütün tavırlarına kendisi için nasıl bir şefkat, nasıl bir yumuşaklık vererek yaşadığını pek güzel fark ediyordu. Çocukluğu, anne babasının geçimsizlikleri içinde çileli geçtiği için her türlü tasavvurunun üstünde bulunduğu bu karıkoca hayatı onu sonsuz minnettar etmişti. Sözle o kadar ilişkisi olmayanlara mahsus derinlik sayesinde yürüttüğü ince, derin düşünceleriyle bu münasebetin ne gibi şeylerle ilgili olduğunu fark etmiyor değildi; hele de gittikçe eski ateşin azaldığını, eski hararetin her gün biraz daha itidale döndüğünü görüyor, inceleyen, merhametli gözleriyle hepsini hissediyordu. Fakat aralarında bir şey hiç azalmıyor, daima artıyordu ki o da samimiyetti. Eşinin samimiyetinden hiçbir zaman şüphe etme ihtimali yoktu; her gün, bir gün evvel yine şüphe etmediği samimiyeti daha çoğalmış görüyordu. O derece ki evliliklerinden bir sene sonrayı şimdi düşündükçe o zaman bağlarını doğrulamak için pek yeterli, pek sağlam gördüğü samimiyet derecesi bugünküne oranla hiçti. Bugün, “O zaman nasıl emin olmuşum!” diyeceği geliyordu. Ve o zamanın hararet ve arzusu bugün dağılmaya yüz tutmuşsa da kendisi tedbirli ve hesaplı bir kadının ayırt edebilme yeteneğiyle bu samimiyeti evvelkilere yeğ görerek o dağılmadan doğan hüznü kovmaya çalışıyordu.

Süreyya tekrar parasızlıktan şikâyet ederek, “Bak,” dedi, “bak Suat, elli lira insanı nelerden mahrum ediyor! Sonra biz de adamız değil mi, eşini mutlu etmek için elli lira bulamayan erkek...”

Kocasını böyle âciz görmek istemeyen Suat, o öyle

düşünmesin, zayıf görünmesin diye, “Fakat ben seni böyle daha çok seviyorum,” dedi, “herkes zengin olabilir fakat senin gibi olamaz.” Sonra Süreyya’nın kederlerini dağıtmak için ilave etti: “Mademki sen beni kapıp bir yalığa götürümiyorsun, bari ben seni alayım da balkona olsun çıkarayım. Gece o kadar güzel ki faydalanmamak suç sayılır.”

Bu esnada bahçeden, gecenin bir köşesinden tiz, parlak bir kahkaha daha geldi.

Suat pencereye doğru yürüyerek, “Bak kız kardeşine, o hiç senin gibi düşünmüyor,” dedi.

Süreyya balkona çıkmıştı, orada bir hasır koltuğa düşer gibi oturarak, “Yanında Necip mi var?” diye sordu.

Suat öbür sandalyeden pelerinini almış örtünüyordu, gülerek cevap verdi:

“Galiba.”

“Kocası babamın yanında değil mi? Tuhaf evlilik, tuhaf koca, tuhaf karı... Özellikle de tuhaf karı...”

Suat gülerek, “Özellikle tuhaf koca,” dedi, o zaman birbirlerine karşı fikirlerini savundular.

Süreyya’nın iddiasınca her işte olduğu gibi bunda da babasının akılsızca bir hareketi sonucu olarak kötü bir evlilik yapmış olan kız kardeşi Hacer, evliliğinin bu daha ilk senesi olduğu halde kocasından soğuyarak aralarında bariz bir kayıtsızlık hüküm sürüyordu. Fatin her türlü tasavvurun üstünde, bayağı bir adam çıkınca bir kuş gibi şen, biraz ince ve hoppaca olan Hacer için bu, derin bir nefreti doğurmuştu.

Süreyya tek tük ağaçlarla uzayıp ta karşı dağların eteğine kadar giden bağa doğru bakarak tekrar ediyordu:

“Çılgın kız, zavallı Necip! Geldi geleli elinden çekmediği kalmadı. Geldiğine bin kere pişman olmuştur.”

Necip, Süreyya’nın hala oğluydu ki ara sıra köşke misafir gelirdi.

Ve Süreyya genç, güzel, zarif Necip’i düşünerek

“Bence *Eylül*, tek başına, bir yazarın ismini edebiyat tarihine silinemeyecek şekilde nakşetmek için kâfidir.”

Halid Ziya Uşaklıgil

Fakat her şey boş değil mi? Ne olsa, ne yapılırsa kış gelmeyecek mi? Ya gelinceye kadar... Hiç mi, hiç mi bir şey yapılamaz? Böyle görerek, anlayarak, bile bile hayat ve mutluluktan vazgeçmeye katlanmaktan başka bir şey mümkün değil mi?

Yüz yılı aşkın bir süredir bazen mutlulukla bazen gözyaşlarıyla okunan *Eylül*, edebiyatımızda derin izler bırakmış, birçok farklı metinde tekrar tekrar karşımıza çıkmış bir roman. Üç ana karakter etrafında gelişen, İstanbul’un da dördüncü bir karakter gibi dahil olduğu, Mehmet Rauf’un başyapıtı olan bu romanda kişiler, ruhsal dünyaları en ince ayrıntılarına kadar incelenerek karşımıza çıkarılıyor.

Yasak aşk temasının dönemine göre oldukça cesurca işlendiği bir aşk ve karasevda romanı olan *Eylül*, metin üzerinde yapılan kapsamlı bir çalışmayla, orijinal diline en az müdahaleyle sadeleştirilerek yayına hazırlandı. “Psikolojik roman” denince akla gelen ilk eser olan *Eylül*’ü şimdi eski hataların tek tek ayıklandığı yeni çevirisi, yazarla yapılan “*Eylül*’ü Nasıl Yazdım” söyleşisi ve notlandırılmış, döneme ait harita, fotoğraf ve kartpostallarla zenginleştirilmiş baskısıyla okurlarımıza sunuyoruz.

E, sonbahar bu... artık bu kadar güzellik ve sıcak verdikten sonra! Eylül’den daha ne beklenir? Eylül, malum ya, hüznün ve matem ayıdır.

#türkdebiyatımirası #servetifünun #istanbul #boğaziçi #sarıyer #büyükdere
#yasakaşk #hüznün #müzik

 can roman

© canyayinlari.com ✈ twitter.com/canyayinlari f facebook.com/canyayinevi

ISBN: 978-975-07-3180-4

9 789750 739804